



חק לישראל – פרשת תולדות יום א'

תורה – בראשית פרק כה'

(יט) וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת יִצְחָק בֶּן אֲבִרְהָם אֲבִרְהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק: (יט) וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת יִצְחָק בֶּן אֲבִרְהָם אֲבִרְהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק: (יט) וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת יִצְחָק בֶּן אֲבִרְהָם אֲבִרְהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק:

(כ) וַיְהִי יִצְחָק בֶּן אַרְבָּעִים שָׁנָה בְּקָחְתּוֹ אֶת רִבְקָה בִּת בְּתוּאֵל הָאֲרָמִי מִפְּדוֹן אָרָם אַחֹת לָבֶן הָאֲרָמִי לוֹ לְאִשָּׁה: (כ)

וַיְהִי יִצְחָק בֶּן אַרְבָּעִים שָׁנָה בְּקָחְתּוֹ אֶת רִבְקָה בִּת בְּתוּאֵל הָאֲרָמִי מִפְּדוֹן אָרָם אַחֹת לָבֶן הָאֲרָמִי לוֹ לְאִשָּׁה: (כ)

וְהָיָה יִצְחָק בֶּן אַרְבָּעִים שָׁנָה כִּד נָסִיב יֵת רִבְקָה בִּת בְּתוּאֵל אֲרָמִי מִפְּדוֹן אָרָם אַחֹתִיהָ דָּלָבֶן אֲרָמִי לִיהָ לְאִשָּׁתּוֹ: (כא)

וַיַּעֲתֵר יִצְחָק לַיהוָה לְנֹכַח אִשְׁתּוֹ כִּי עֲקָרָה הוּא וַיַּעֲתֵר לוֹ יְהוָה וַתֵּהָר רִבְקָה אִשְׁתּוֹ: (כא)

וַיִּצְלֵי יִצְחָק קָדָם יי לְקַבֵּל אֶת־תִּיהָ אָרִי עֲקָרָה הִיא וְקַבֵּל צְלוֹתֶיהָ יי וְעֵדִיאת רִבְקָה אֶת־תִּיהָ: (כב)

וַיִּתְרַצְעוּ הַבָּנִים בְּקִרְבָּהּ וַתֹּאמֶר אִם בֶּן לְמָה זֶה אֲנֹכִי וַתִּלְךָ לְדָרֵשׁ אֶת יְהוָה: (כב)

וַיִּתְרַצְעוּ הַבָּנִים בְּקִרְבָּהּ וַתֹּאמֶר אִם בֶּן לְמָה זֶה אֲנֹכִי וַתִּלְךָ לְדָרֵשׁ אֶת יְהוָה: (כב) וַדַּחֲקוּ בְּנֵי בְּמִעְהָא וַאֲמַרְתָּ אִם בֶּן לְמָה דְּנָן אָנָּא וְאֹלֵת לְמַתְבַּע אוֹלְפִן מִן קָדָם יי:

וַיֹּאמֶר יְהוָה לָהּ שְׁנֵי גַיִם \ (גוֹיִם) בְּבִטְנָהּ וּשְׁנֵי לְאִמִּים מִמֶּעִיף יִפְרְדוּ וּלְאִם מְלֵאָם יֵאֱמָר וְרַב יַעֲבֹד צָעִיר: (כג)

וַיֹּאמֶר יְהוָה לָהּ שְׁנֵי גַיִם \ (גוֹיִם) בְּבִטְנָהּ וּשְׁנֵי לְאִמִּים מִמֶּעִיף יִפְרְדוּ וּלְאִם מְלֵאָם יֵאֱמָר וְרַב יַעֲבֹד צָעִיר: (כג)

וַאֲמַר יי לָהּ תִּרְוִי עִמִּי בְּמִעֵיבִי וַתִּתְרַוִּי מִלְּפָנָי מִמֶּעִיבִי וַתִּפְרָשׁוּ וּמִלְּכֹו מִמִּלְכֹו וַתִּקַּף וְרַבָּא וַשְׁתַּעֲבִיד לְעֵדִיא: (כד)

וַיִּמְלְאוּ יְמִיהָ לְלֵדָת וְהָיָה תוֹמָם בְּבִטְנָהּ: (כד) וַיִּמְלְאוּ יְמִיהָ לְלֵדָת וְהָיָה תוֹמָם בְּבִטְנָהּ: (כד) וַשְׁלִימוּ יוֹמֶיהָ לְמִילָד וְהָא תִּיּוּמִין בְּמִעְהָא:

רש"י

כר קלסתר פניו של יצחק דומה לאברהם והעידו הכל אברהם הוליד את יצחק וזה שכתב כאן יצחק בן אברהם היה שהרי עדות יש שאברהם הוליד את יצחק:

(כ) בן ארבעים שנה – שהרי כשצא אברהם מהר המוריה נחשך שנוולדה רבקה ויצחק היה בן ל"ז שנה שהרי זו צפרק מתה שרה ומשנוולד יצחק עד העקידה שמתה שרה ל"ז

(יט) ואלה תולדות יצחק – יעקב ועשו האומרים צפרקה: אברהם הוליד את יצחק – לאחר שקרא הקב"ה שמו אברהם אח"כ הוליד את יצחק. ד"א ע"י שכתב הכתוב יצחק בן אברהם הוזק לומר אברהם הוליד את יצחק לפי שהיו ליאני הדור אומרים מאבימלך נחעברה שרה שהרי כמה שנים שהתה עם אברהם ולא נחעברה הימנו מה עשה הקב"ה

חק לישראל – פרשת תולדות יום א'

למה זה אנכי. רבותינו דרשוהו לשון ריאה כשהיתה עוברת על פתחי תורה של סם ועבר יעקב רץ ומפרכס ללאת עוברת על פתחי ע"א עשו מפרכס ללאת. ד"א מתרוללים זה עם זה ומרביצים בנחלת שני עולמות: ותאמר **אם כן** – גדול לער העבור: למה זה אנכי – מתאווה ומתפללת על הריון: ותלך לדרוש – לבית מדרשו של סם: לדרוש את ה' – שיגיד לה מה תהא בסופה:

(כג) ויאמר ה' לה – ע"י שליח לשם נאמר ברוח הקודש והוא אמר לה: שני גוים בצטנך – גיים כתיב כמו (המו) גאים אלו אנטוניוס ורבי שלא פסקו מעל שולחנם לא כנון ולא חזרת לא בימות החמה ולא בימות הגשמים (ע"א יא): ושני לאמים – אין לאום אלא מלכות: ממעיד יפרדו – מן המעים הם נפרדים זה לרשעו וזה לתומו: מלאם יאמץ – לא ישוו בגדולה כשה קם זה נופל וכה"א אמלחה החרבה (יחזקאל כו) לא נתמלחה כור אלא מחורבנה של ירושלים:

(כד) וימלאו ימיה – אצל בתמר כתיב ויהי בעת ליתה. שלא מלאו ימיה כי לז' חדשים ילדתם: והנה תומם – חסר. ובתמר תאומים מלא לפי ששניהם לדיקים אצל כאן אחד לדיק ואחד רשע:

שנה ובה ז' היתה כשנולד יחזק ובה קכ"ז כשמתה שנא' ויהיו חיי שרה וגו' הרי ליחזק ל"ז שנים ובו צפרק נולדה רבקה המחין לה עד שהא ראויה לביאה ג' שנים ונשאה: בת בתואל מפדן ארם אחות לבן – וכי עדיין לא נכתב שהיא בת בתואל ואחות לבן ומפדן ארם אלא להגיד שצחה שהיתה בת רשע ואחות רשע ומקומה אנשי רשע ולא למדה ממעשיהם: מפדן ארם – על סם ששני ארם היו ארם נהרים וארם לובה קורא אותו פדן לשון אמד בקר תרגום פדן תורין ויש פותרין פדן ארם כמו שדה ארם שבלשון ישמעאל קורין לשדה פדן:

(כח) ויעתר – הרבה והפכיר בתפלה: ויעתר לו – נתפטר ונתפיים ונתפתה לו ואומר אני כל לשון עתר לשון הפכירה ורבי הוא וכן (יחזקאל ח) ועתר ענן הקטרת מרבית עליית העשן וכן (סם לה) העתרתם עלי דבריכם וכן (משלי כז) נערתות נשיקות שונא דומות למרובות והנם למשא אנקרישר"א (גהייפט) בלע"ז: לנכה אשתו – זה עומד בזוית זו ומתפלל זו עומדת בזוית זו ומתפללת (יבמות סד): ויעתר לו – לו ולא לה שאין דומה תפלת לדיק בן לדיק לתפלת לדיק בן רשע לפיכך לו ולא לה:

(כצ) ויתרוללו – ע"כ המקרא הזה אומר דורשני שסתם מה היא רלינה זו וכתב אם כן

נביא – מלאכי פרק א' א'-ו'

(א) מִשָּׂא דְבַר יְהוָה אֶל יִשְׂרָאֵל בְּיַד מְלָאכֵי: (א) מטל פתגמא דיי על ישראל ביד מלאכי דיתקרי שמייה עזרא ספרא:

(ב) אֶהְבֵּתִי אֶתְכֶם אָמַר יְהוָה וְאָמַרְתֶּם בְּפִמֹּה אֶהְבֵּתֵנוּ הֲלוֹא אֲנִי עָשׂוּ לְיַעֲקֹב נָאִים יְהוָה וְאֶהֱבֵ אֶת יַעֲקֹב: (ב) רחימית יתכון אמר יי ואם תימרון במא רחימתנא הלא אח עשו ליעקב אמר יי ורחימת ית יעקב:

(ג) וְאֵת עֲשׂוֹ שִׁנְאָתִי וְאֲשִׁים אֶת הָרִיו שְׂמִמָּה וְאֵת נַחֲלָתוֹ לְתַנּוֹת מִדְּבַר: (ג) וית עשו רחימית ושוייתי ית טורוהי לצדו וית אחסנתיה לצדות מדברא:

(ד) כִּי תֹאמַר אָדָּוִם רְשִׁינֵנוּ וְנָשׁוּב וְנִבְנֶה חֲרֻבֹת כֹּה אָמַר יְהוָה עֲבָאוֹת הֵמָּה יִבְנוּ וְאֲנִי אֶהְרֹס וְקָרָאוּ לָהֶם גְּבוּל רְשָׁעָה וְהָעַם אֲשֶׁר זָעַם יְהוָה עַד עוֹלָם:

(ד) ארי יימרון אדומאי אתמסכננא כען עתרנא נתוב ונבני חרבתא כדנן אמר יי עבאות אינון יבנון ואנא אפגר ויקרון להון תחומא דעמא רשיעא ועמא דאיתי עליהון לוס עד עלמא:



חק לישראל – פרשת תולדות יום א'

(ה) וְעֵינֵיכֶם תִּרְאִינָה וְאַתֶּם תֹּאמְרוּ יִגְדַל יְהוָה מֵעַל לְגִבּוֹל יִשְׂרָאֵל: (ה) וְעֵינֵיכֶם יחזיקו ואתן תימרון יסגי יקרא דיי ואפתי ית תחום ישראל:

(ו) בְּן יִכְבֵּד אָב וְעֶבֶד אֲדָנָיו וְאִם אָב אֲנִי אֵינָה כְבוֹדִי וְאִם אֲדוֹנִים אֲנִי אֵינָה מוֹדָאִי אָמַר יְהוָה עֲבָאוֹת לְכֶם הִכְהַנִּים בּוֹזֵי שְׁמִי וְאַמְרַתֶּם בְּמִה בְּזִינוּ אֶת שְׁמִי: (ו) הא על ברא אמיר ליקרא ית אבא ועבדא למדחל מן קדם רבוניה אם כאב אנא אן דאתון מיקרון קדמי ואם כרבון אנא אן דאתון דחלין מן קדמי אמר יי עבאות לכון כהניא דמבסרין על שמי ואם תימרון במא בסרנא על שמך:

רש"י

(ד) כי תאמר אדם רוששנו – ואם יאמרו מחריבי המקדש' מתחלתינו רשעים היינו אבל מעתה שהעשרנו מצוה ירושלים ונשוב ונבנה חרבות שלנו, כה אמר ה' וגו':

(ה) יגדל ה' מעל לגבול ישראל – יראה גדולתו מעל לגבולינו להודיע כי אנחנו עמו וי"ת יסגל יקרא דה' ואפתי ית תחו' ארעא לישראל:

(ו) בן – יש עליו לכבד אב וכן עבד אדוני ואתם קרויין בנים ועבדים ועתה אם אב אני לכם איה כבודי. אמר ה' כבאות לכם – אתם הכהנים הבוים את שמי. ואמרתם כמה בזינו – כלומר ידעתי שתאמרו לי כמה בזינו הרי הבזיון:

(א) משא דבר ה' – פורפור"ט זלע"ז דבר הנמסר למלאכי לשאת אותו אל בני ישראל. ביד מלאכי – כבר היה מסור בידו זה ימים רבים מכאן דרשו רבותינו בצרייתא דמכילתא שכל הנביאים עמדו על הר סני ושם נמסרו להם הנבואות וכן (ישעיה מו) אומר מעת היותה שם אני ועתה ה' אלהים שלחני:

(ב) ואוהב את יעקב – לתת לו את ארץ חמדה לבי כבאות גוים (ירמיה ג) ארץ שצדיק כל כבאות העכו"ם זה:

(ג) ואת עשו שנאתי – לדוחפו אל ארץ שעיר מפני יעקב אחיו ומנהג שבעולם מי שיט לו שני בנים לבכור הוא צורר לו מנה יפה. ואשים הריו שממה – אינן דומין להרי ישראל. לתנות מדבר – מעון תנים:

כתובים – משלי ה' יד'-יט'

(יד) כמעט הייתי בכל רע בתוך קהל ועדה: (יד) עד כליל הוית לי בכל ביטין בגו כנשתא ועדתא:

(טו) שתה מים מבורך ונזלים מתוך בארך: (טו) אשתי מיא מן גובר ורדיא מן בירך:

(טז) יפוצו מעינתיה חוצה ברחבות פלגי מים: (טז) נשפעון מעינך לברא ובפתיי טיפי דמיא:

(יז) יהיו לך לבדך ואין לזרים אתך: (יז) יהוון לך לחודך ונוכראי לא נשתתפון עמך:

(יח) יהי מקורך ברוך ושמה מאשת נעורך: (יח) יהוי מבועך בריך וחדוי מן אתת טליותך:

(יט) אילת אהבים ויעלת חן ודייה ירוך בכל עת באהבתה תשגה תמיד: (יט) אילתא דרחמותא ודיעתא דחסדא תרונא אלף בכל זמן וברחמותה תגרס תדירא:

רש"י

(יד) כמעט הייתי בכל רע – כפשע ביני ובין גיהנם (כלומר) בצביל דבר מועט הייתי עכשיו

חק לישראל – פרשת תולדות יום א'

(יח) יהי מקורך צדק ושמח מאשת נעורייך – היא התורה שלמדת מנעורייך:

(יט) תשגה תמיד – ראיתי בדברי ר' משה הדרכן תשגה תעסוק תמיד והוא לשון ערבי והביא ראיה כמו לבקש שגייה לבקש עסק, ולא ידעתי איפה נשנית ורבותינו פירשו (עירובין נד), לשון משגה כמשמעו בעבור אהבת' תהיה שוגג בשאר עסקיך כי היא משמרת על שלך אמרו עליו על ר"א בן פדת שהיה דורש בשוק התחתון וסדינו מוטל בשוק העליון פעם אחת בא אדם אחד ומלא נחש כרוך עליו:

שמעתי להם לא יארע בי כך רבי יוסף קר"א):

(טו) שנה מים מזורך – מזור שנתן לך הקב"ה לחלקך היא תורת משה. בורך – מים מכונסים. ונוזלים מתוך בורך – מים חיים כלומר תחלה כמים מכונסים ולבסוף נוזעין הם והולכין:

(טז) יפולו מעינותיך חולה – סוף שתקנה תלמידים ותורה הוראות בדברים ויאלך לך שם. ברחובות – עיר תפולנה פלגי מימין:

(יז) יהיו לך לבדך – אתה לבדך תתכבד בהם ולא יחלוק אחר עמך לפי שאמר למעלה פן ישבעו זרים כחך אמר כאן יהיו לך לבדך ומתוך כך:

משנה – ברכות פרק ו'

(א) בייצד מבירכין על הפרות. על פרות האילן אומר, בורא פרי העץ, חוץ מן היין, שעל היין אומר בורא פרי הגפן. ועל פרות הארץ אומר בורא פרי האדמה, חוץ מן הפת, שעל הפת הוא אומר המוציא לחם מן הארץ. ועל הירקות אומר בורא פרי האדמה. רבי יהודה אומר, בורא מיני דשאים:

ואכלן חיין, או שדרכן לאכלן מבושלים ואכלן מבושלים. אבל אותן שדרכן לאכלן חיין ואכלן מבושלים, או שדרכן לאכלן מבושלים ואכלן חיין, אינו מזבד עליהן אלא שהכל. וירקות שאוכלין אותם בין חיין בין מבושלים, מזבכין עליהן בורא פרי האדמה בין חיין בין מבושלים:

רע"ב – (א) חוץ מן היין – שמתוך חשיבותו קבעו לו ברכה לעצמו. וכן הפת: בורא מיני דשאים – לפי שיש בכלל פרי האדמה דשאים וזרעים כגון קטניות, ור' יהודה בעי היכר ברכה לכל מין ומין. ואין הלכה כר' יהודה. והא דתנן על הירקות אומר בורא פרי האדמה, הני מיילי ירקות שדרכן לאכלן חיין

(ב) ברוך על פרות האילן בורא פרי האדמה, יצא. ועל פרות הארץ בורא פרי העץ, לא יצא. על כלם אם אומר שהכל (גהיה), יצא:

האחרת, אין מזבכין על הפירות אלא בורא פרי האדמה: על כולם אם אמר שהכל יאל – ואפילו על הפת ועל היין. ומיהו לכתחלה אין לאכול שום פרי, אם אינו יודע תחלה שיזבד עליו ברכה הראויה לו:

רע"ב – (ב) ברוך על פירות האילן וכו' – כל היכא דכי שקלי לפירא איחיה לענף, ואותו הענף עצמו חוזר ומוציא פרי לשנה האחרת, מקרי אילן, ומזבכין על פירותיו בורא פרי העץ. אבל היכא דכי שקלת ליה לפרי לא ישאר ענף שיחזור ויוציא פרי לשנה

(ג) על דבר שאין גדולו מן הארץ אומר שהכל. על החמץ ועל הנזבלות ועל הגובאי אומר שהכל (על החלב ועל הגבינה ועל הביצים אומר שהכל). רבי יהודה אומר, כל שהוא מין קללה אין מבירכין עליו:



חק לישראל – פרשת תולדות יום א'

רע"ב – (ג) נוצלות – פירות שנפלו מן האילן קודם שנתבשלו כל כרכן: גובאי – (ד) היו לפניו מינים הרבה, רבי יהודה אומר, אם יש ביניהם ממין שבועה, מברך עליו. וחכמים אומרים, מברך על איזה מהם שיצא: **רע"ב** – (ד) מין שבעה – חטה ושעורה וגפן ותאנה ורמון זית ותמרים. להני עליפי הואיל ונשתבחה בהן ארץ ישראל: מצד על

(ה) ברוך על היין שלפני המזון, פטר את היין שלאחר המזון. ברוך על הפרפרת שלפני המזון, פטר את הפרפרת שלאחר המזון. ברוך על הפת, פטר את הפרפרת על הפרפרת, לא פטר את הפת. בית שמאי אומרים, אף לא מעשה קדרה:

לאחר הסעודה, אחר שמשכו ידיהם מן הפת: מעשה קדרה – כגון הריפות וגרש כרמל וקמח שנתבשל במים, כגון הלביבות וכיוצא בהן. ואית למפרשי פרפרת דמתני', פת הלנומה דקערה שאין בה מראה לחם, דמברכים עליה בורא מיני מזונות. והשתא ניחא דלטרקיד לאשמועינן ברוך על הפרפרת לא פטר את הפת, אע"ג דהיא נמי מין פת, אבל מעשה קדרה פטר. ובית שמאי סברי, כסם שאם ברוך על הפרפרת לא פטר את הפת, כך לא פטר מעשה קדרה. ואין הלכה כבית שמאי:

רע"ב – (ה) פטר את היין שלאחר המזון – הני מילי בשבתות וימים טובים שרגילים לקבוע על היין לאחר המזון, וכשרך על היין לפני המזון אדעתא דהכי ברוך, אבל בשאר ימים שאין רגילים לקבוע עמנו על היין לאחר המזון, אין היין שלפני המזון פוטר היין שלאחר המזון. וכל לאחר המזון דתנן במתניתין, היינו לאחר שסלקו ידיהם מן הפת, קודם שיברכו ברכת המזון: פרפרת – כל דבר שמלפתים בו את הפת כגון בשר וביצים ודגים, קרויים פרפרת. ופעמים שהיו מביאים פרפרות קודם סעודה להמשיך האכילה, וחוזרים ומביאים פרפרות אחרות

(ו) היו יושבין (לאכל), כל אחד ואחד מברך לעצמו. הסבו, אחד מברך לבין. בא להם יין בתוך המזון, כל אחד ואחד מברך לעצמו. לאחר המזון, אחד מברך לבין. והוא אומר על המגמר, אף על פי שאין מביאין את המגמר אלא לאחר הסעודה:

המצד, אלא לבלוע מה שצפיהם. אי נמי חיישינן שמא יחנק כשברך לענות אמן: והוא אומר על המוגמר – המצד ברכת המזון הוא מצד על המוגמר בורא עניי בשמים. ואע"ג דאיכא דעדיף מיניה, אפילו הכי כיון שהתחיל בחדא עבד לאידך: לאחר הסעודה – לאחר ברכת המזון, דהשתא לאו מצדכי הסעודה הוא, אפילו הכי כיון שהתחיל בצרכות אחרונות, גומר: מוגמר – רגילין היו להביא אחר הסעודה עניי בשמים במחתה על האש לריח טוב:

רע"ב – (ו) היו יושבים – כלל הסיבה, וסימן הוא שלא נתוועדו לאכול יחד. שרגילים היו כשמתועדים חבורת אנשים לאכול, שהיו מסובים על המטות ואוכלים ושותים בהסבת שמאל: כל אחד מצד לעצמו – שלא היה להם קבע סעודה כלל הסיבה. ומיהו אם אמרו ניזיל ניכול נהמא בדוכתא פלן, אע"פ שלא הסיבו כהסיבו דמי, ואחד מצד לכולם, ומנטרפין נמי לזימון: בא להם יין בתוך המזון כל אחד מצד לעצמו – הואיל ואין בית הבלועה פנוי, ואין לב המסובים פונה אל

חק לישראל – פרשת תולדות יום א'

(ז) הביאו לפניך מליח בתחלה ופת עמו, מברך על המליח ופוטרו את הפת, שֶׁהַפֶּת טַפְּלָה לוֹ. זֶה הַכֶּלֶל, כֹּל שֶׁהוּא עֵקֶר וְעָמוּ טַפְּלָה, מְבָרֵךְ עַל הָעֵקֶר וּפּוֹטֵר אֶת הַטַּפְּלָה:

ומפני שאינו יכול לאכול המליח לבדו, אוכל מן הפת עמו, אבל המליח לבדו עיקר, והפת טפלה לו:

רע"ב – (ז) מליח – כל דבר מלוח: שהפת טפלה לו – מי שאכל אכילה גסה מפירות מתוקים ביותר אוכל אחריו דבר מליח לחתך הליחות הנדבקות בגופו מחמת רוב הפירות,

(ח) אֲבָל תֵּאָנִים עֲנָבִים וְרְמוֹנִים, מְבָרֵךְ אַחֲרֵיהֶן שְׁלֹשׁ בְּרָכוֹת, דְּבָרֵי רֶבֶן גְּמְלִיאֵל. וְחַכְמִים אוֹמְרִים, בְּרָכָה אַחַת (מֵעֵין שְׁלֹשׁ). רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, אֶפְלוּ אֲבָל שֶׁלֶק וְהוּא מְזוּנָה, מְבָרֵךְ אַחֲרָיו שְׁלֹשׁ בְּרָכוֹת. הַשּׁוֹתֵה מִים לְעָמָו, אוֹמֵר שֶׁהַכֵּל נִהְיָה בְּדָבָרוֹ. רַבִּי טְרַפּוֹן אוֹמֵר, בּוֹרֵא נַפְשׁוֹת רַבּוֹת:

על הארץ ועל המחיה: אפילו אכל שלק – של ירק. והוא מזוננו, שסומך עליו למזון. מצדך שלש ברכות, דואכלת וסצעת אכל מאי דאכל קאי. והלכה כחכמים שאין מצרכין שלש ברכות אלא אלחם, ועל סצעת המינין, ברכה אחת מעין שלש, ועל כל שאר דברים, בורא נפשות רבות וחסרונן. ופירוש חסרונן, כמו לחם ומים שאי אפשר להתקיים בלא הם; על כל מה שצרא להחיות בהם נפש כל חי, כלומר על כל מה שצעולם שגם אם לא נצראו יכולין הצריות להתקיים, ולא נצראו כי אם לחענוג ולחוספת טובה. ומפני שיש בצרכה זו שני ענינים, הויא ברכה ארוכה ופותחת בצרוך וחותרמת בצרוך, כדאיחא בירושלמי שחותמים בצרוך אהה ה' חי העולמים: השותה מים ללאו – דוקא, מצדך שהכל, אבל השותה מים לצלוע מאכל שנתחב לו בצרונו וכיולא בזה, אינו מצדך:

רע"ב – (ח) מצדך אחריהן שלש ברכות – דכל שהוא משצעת המינים מצדך אחריו שלש ברכות. דסצירא ליה לרבן גמליאל דואכלת וסצעת וברכת לאו אלחם לבד קאי, אלא אכל סצעת המינין המוזכרים לעיל בפרשה. ובהאי קרא שלש ברכות רמיזי. וברכת, זו ברכת הארץ, על הארץ, זו ברכת הארץ הטובה, זו בונה ירושלים, וכן הוא אומר (דברים ג) ההר הטוב הזה: וחכמים אומרים ברכה אחת – מעין שלש ברכות. אם ענבים תאנים ורימונים זיתים ותמרים אכל, מצדך על העץ ועל פרי העץ ועל ארץ חמדה טובה וכו' וחותרם על הארץ ועל הפירות. ובארץ ישראל חותרם על הארץ ועל פירותיה. וברכה זו ענמה מצדך על היין, אלא שפותח בה על הגפן ועל פרי הגפן. ועל כל דבר הנעשה מחמשת מיני דגן, במקום על העץ ועל פרי העץ, אומר על המחיה ועל הכלכלה, וחותרם

גמרא – ברכות דף לה' ע"א

אמר רב יהודה אמר שמואל כל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה כאילו נהנה מקדשי שמים שנאמר לה' הארץ ומלואה רבי לוי רמי כתיב לה' הארץ ומלואה וכתיב השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם לא קשיא כאן קודם ברכה כאן לאחר ברכה אמר רבי חנינא בר פפא כל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה כאילו גוזל להקדוש ברוך הוא וכנסת ישראל שנאמר גוזל אביו ואמו ואומר אין פשע חבר הוא לאיש משחית ואין אביו

חק לישראל – פרשת תולדות יום א'

אלא הקדוש ברוך הוא שנאמר הלא הוא אביך קנך ואין אמו אלא כנסת ישראל שנאמר שמע בני מוסר אביך ואל תטוש תורת אמך מאי חבר הוא לאיש משחית אמר רבי חנינא בר פפא חבר הוא לירבעם בן נבט שהשחית את ישראל לאביהם שבשמים: רבי חנינא בר פפא רמי כתיב ולקחתי דגני בעתו וגו' וכתיב ואספת דגנך וגו' לא קשיא כאן בזמן שישראל עושין רצונו של מקום כאן בזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום תנו רבנן ואספת דגנך מה תלמוד לומר לפי שנאמר לא ימוש ספר התורה הזה מפיו יכול דברים ככתבן תלמוד לומר ואספת דגנך הנהג בהן מנהג דרך ארץ דברי רבי ישמעאל רבי שמעון בן יוחי אומר אפשר אדם חורש בשעת חרישה וזורע בשעת זריעה וקוצר בשעת קצירה ודש בשעת דישה וזורע בשעת הרוח תורה מה תהא עליה אלא בזמן שישראל עושין רצונו של מקום מלאכתן נעשית על ידי אחרים שנאמר ועמדו זרים ורעו צאנכם וגו' ובזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום מלאכתן נעשית על ידי עצמן שנאמר ואספת דגנך ולא עוד אלא שמלאכת אחרים נעשית על ידן שנאמר ועבדת את אויביך וגו' אמר אביי הרבה עשו כרבי ישמעאל ועלתה בידן כרבי שמעון בן יוחי ולא עלתה בידן:

רש"י על הגמרא

שעושין רצונו – הדגן שלהם, וכשאין עושין רצונו נוטלו ומראה להם שהוא שלו: דברים ככתבן – שלא יעסוק בדרך ארץ: הנהג זה – עם דברי תורה: מנהג דרך ארץ – שאם תצא לידי לורך הצריות סופך ליצטל מדברי תורה: אפשר – בתמיה אפשר כדבריך ביומי ניסן ימי הקליר:

לאחר צרכה – הרי היא לצני הדם: גזל להקדוש צדק הוא – את צרכתו: וכנסת ישראל – שכשחטאו הפירות לוקין: אין פשע – ולפי שהוא מיקל, רואים האחרים ולמדו ממנו לעשות כן, ליהנות מן העולם בלא צרכה, ולכך נקרא זה המיקל חבר לאיש משחית: לירבעם בן נבט – שחטא והחטיא את ישראל, כך הוא חוטא ומחטיא: בזמן

זוהר – תולדות דף קלד' ע"ב

ואלה (בראשית כח) תולדות יצחק וגו'. פתח רבי תיבא ואמר (תהלים קו) מי ימלל גבורות יי ישמיע כל תהלתו. תא חזי, פד בעא קודשא בריה הוא וסליק ברעותא קמיה למברי עלמא, הוה מסתפל באורייתא, ובדא ליה, ובכל עובדא ועובדא בדא קודשא בריה הוא בעלמא הוה מסתפל באורייתא, ובדא ליה. הדא הוא דכתיב, (משלי ח) ואהיה אצלך אמון ואהיה (דף קלד' ע"ב) שעשועים יום יום אל תקרי אמון, אלא אמון:

חק לישראל – פרשת תולדות יום א'

כַּד בָּעָא לְמַבְרֵי אָדָם אַמְרָה תּוֹרָה קַמִּיה, אִי בַר נֶשׁ יִתְבַּר, וּלְבַתֵּר יַחֲטִי וְאַנְתָּ תִידוֹן לִיה, אַמְאֵי יְהוֹן עוֹבְדֵי יָדָךְ לְמַגְנָא, דְּהָא לָא יִיכּוֹל לְמַסְבַּל דִּינָךְ. אַמַר לִיה קוּדְשָׁא בְרִיךְ הוּא, הָא אַתְקִינַת תְּשׁוּבָה עַד לָא בְרֵאתִי עַלְמָא, אַמַר קוּדְשָׁא בְרִיךְ הוּא לְעַלְמָא בְּשַׁעְתָּא דְעֵבֵד לִיה וּבְרָא לְאָדָם, אַמַר לִיה, עַלְמָא עַלְמָא, אַנְתָּ וְנִימוּסָךְ לָא קִיִּימִין אֶלָּא עַל אוֹרֵייתָא. וּבְגִין כֶּךָ בְרֵאתִי לִיה לְאָדָם כֶּךָ, בְּגִין דִּיתַעֲסַק בֵּיה. וְאִי לָאו, הָא אַנָּא אַחֲדָר לָךְ לְתַהוּ וּבַהוּ וְכֻלָּא בְּגִינֵיה דְאָדָם קִיִּימָא, הָדָא הוּא דְכַתִּיב, (ישעיה מ"ה) אֲנָכִי עֲשִׂיתִי אֶרֶץ וְאָדָם עָלֶיהָ בְרֵאתִי. וְאוֹרֵייתָא קִיִּימָא וּמְכַרְזָא קַמִּייהוּ דְבַנֵי נְשָׂא, בְּגִין דִּיתַעֲסָקוּ וַיִּשְׁתַּדְּלוּ בֵּיה וְלִית מָאן דִּירְכִין אוֹדְנֵיה:

כַּמְּה דְבַר נֶשׁ אִיהוּ מִתְפַּלֵּיג שְׁיִיפִין, וְכֻלְהוּ קִיִּימִין דְרִגִין עַל דְרִגִין מִתְתַקְנִין אֶלְיוֹן עַל אֶלְיוֹן וְכֻלְהוּ חַד גּוּפָא, הַכִּי נְמִי עַלְמָא, כָּל אֵינּוֹן בְּרִיין כְּלָהוּ שְׁיִיפִין שְׁיִיפִין, וְקִיִּימִין אֶלְיוֹן עַל אֶלְיוֹן, וְכַד מִתְתַקְנִין כְּלָהוּ, הָא גּוּפָא מְמִשׁ. וְכֻלָּא כְּגוֹנָא דְאוֹרֵייתָא, דְּהָא אוֹרֵייתָא כְּלָא שְׁיִיפִין וּפְרָקוּ, וְקִיִּימִין אֶלְיוֹן עַל אֶלְיוֹן, וְכַד מִתְתַקְנִין כְּלָהוּ, אַתְעֵבִידוּ חַד גּוּפָא. כִּיּוֹן דְאַסְתַּכַּל דוּד בְּעוֹבְדָא דָא, פִּתַח וְאָמַר, (תהלים ק"ד) מָה רַבּוּ מַעֲשֵׂיךָ יְיָ כֻלָּם בְּחֻכְמָה עֲשִׂיתָ מְלָאָה הָאָרֶץ קִנְיָנָה:

בְּאוֹרֵייתָא אֵינּוֹן כָּל רְזִין עַלְאִין חֲתִימִין דְלָא יְכֻלִין לְאַתְדַּבְּקָא, בְּאוֹרֵייתָא כָּל אֵינּוֹן מְלִין עַלְאִין, דְאַתְגַּלְיִין וְלָא אַתְגַּלְיִין, בְּאוֹרֵייתָא אֵינּוֹן כָּל מְלִין דְלַעֲיֻלָּא וְלַתְתָּא, כָּל מְלִין דְעַלְמָא דִין, וְכֻל מְלִין דְעַלְמָא דְאַתִּי בְּאוֹרֵייתָא אֵינּוֹן, וְלִית (דף קל"ה ע"א) מָאן דִּישְׁגַח וַיִּדַע לֹזֵן, וּבְגִין כֶּךָ כְּתִיב, (תהלים ק"ו) מִי יִמְלַל גְּבוּרֹת יְיָ יִשְׁמִיעַ כָּל תְּהִלָּתוֹ:

הלכה – הרמב"ם הלכות יסודי תורה פרק ו'

(ג) כל הנטפל לשם מלפניו מותר למוחקו כגון למ"ד מליהוה ובי"ת מבאלהים וכיוצא בהן אינן כקדושת השם וכל הנטפל לשם מאחריו כגון ד' של אלהיך וכ"ם של אלהיכם וכיוצא בהן אינם נמחקים והרי הם כשאר אותיות של שם מפני שהשם מקדשם ואע"פ שנתקדשו ואסור למוחקם המוחק אלו האותיות הנטפלות אינו לוקה אבל מכין אותו מכת מרדות:

(ד) כתב אל"ף למ"ד מאלהים יו"ד ה"א מיהוה אינו נמחק ואצ"ל יה שהוא שם בפני עצמו מפני שזה השם מקצת שם המפורש הוא אבל הכותב שי"ן דל"ת משדי צד"י בי"ת מצבאות הרי זה נמחק:

(ה) שאר הכינויין שמשבחין בהן את הקב"ה כגון חנון ורחום הגדול הגבור והנורא הנאמן קנא וחזק וכיוצא בהן הרי הן כשאר כתבי הקדש ומותר למוחקן:

לע"נ

זאב ואיים בן שרדה, גר גבריאל בן סוזן, דניאלה פורשונה בת רזאל, צדיקה בת שרדה ז"ל.